COMUNA FRUMUȘENI

Denumiri
Frumuşeni (maghiara: *Szépfalu)* (germana: *Schöndorf*)
Aluniș: *Cheralja, Traunau, Cherfalwa, Bizliget*

Repere geografice

Comuna Frumuseni este o comună nou înființată și se afla situată în nord-estul Câmpiei Vingăi, la o distanta de 15 km de Municipiul Arad, fiind compusă din satele Frumuseni și Alunis. Din punct de vedere al poziției geografice, satele Frumuseni și Alunis sunt așezate la sud de râul Mures, între comunele Fântanele și Zăbrani. Zona comunei Frumușeni a fost favorizată de configurația geografică, de factori dinamici și poziția hidrografică dominată în special de cursul Muresului.

Câmpia în care este amplasată localitatea a apărut ca urmare a acumulării unor vaste conuri aluvionare, aduse de râurile carpatice în pleistocenul superior-holocen. Câmpiile înalte au devenit uscat în mod succesiv în Pleistocen iar câmpiile joase și luncile în Holocen. Astfel, ele sunt alcătuite la suprafață, în câmpiile înalte, din nisipuri, pietriş și loess (fiind neinundabile), iar în câmpiile joase din aluviuni recente. Localitatea Frumușeni se află într-o câmpie piemontană, înaltă, fiind o continuare evidentă a dealurilor Lipovei.

Rețeaua hidrogafică este puternic influențată de râul Mureș (187 m3/s debit multianual), fiind formată dintro serie de cursuri permanente sau temporare ce curg de la sud spre nord, așa cum le este dat sensul de înclinare a terenului. Având văi bine conturate. Nivelul apelor freatice prezintă variații importante fiind influențate de nivelul apei din râul Mureș. Fiind situată la o altitudine medie de 110 m, comuna beneficiază de o repartizare mai uniformă a temperaturilor între anotimpuri. Temperatura medie anuală este de 12,39 C, în condițiile unei intensități a radiației solare (vara) de peste 15 cal/cm2/lună.Temperatura maximă absolută: 37,4 C; temperatura minimă absolută -16,5 C. Precipitații medii anuale de 45,93 l/m2.

Istoric

Pe teritoriul comunei Frumușeni au fost descoperite obiecte din paleolitic. În apropiere de Frumușeni, la circa 1,5 km nord-veste de biserica satului, pe vechiul mal al Mureșului, în punctul ”Dealul Caprei”a fost dezvelită o movilă elipsoidală de circa 30X40 metri în diametru. Cercetările efectuate prin sondaje au identificat și o așezare fortificată din prima epocă a fierului.

La Frumușeni a fost dezvelită o monedă emisă de împăratul roman Commodus (180-192).

Arheologii au descoperit urmele unei așezări umane la Frumușeni, datând din epoca voievodatului lui Ahtum (sec.X-XI).

În ceea ce privește prima atestare documentară a localității Frumușeni ea datează din anii **1080-1090**, chiar dacă urmele locului par a fii din epoca bronzului pe teritoriului comunei în locul cunoscut sub denumirea **’’Dosul Caprei**”. Satul **Aluniș** a fost menționată pentru prima data în anul 1349. În anul 1402 localitatea Frumușeni devine **târg.** Din punct de vedere istoric localiatea Frumușeni apare sub acest nume doar din anul 1766, când a fost reîntemeiată cu ajutorul a 210 familii de origine germană și de religie Romano-Catolică.

Satul **Aluniș** a fost stăpânit în 1462- 1463 de domeniile nobiliare Szeri Pósa și Maczedoniay. În anul 1471 Alunișul era în posesia domeniului Ongor dar după 1500 localitatea dispare. A fost reîntemeiată în veacul al XVIII-lea, prin colonizare de populație germană în anii 1771-1786.

Monumente istorice

Situl arheologic din Frumuseni și anume **Mănastirea Bizere**, se află la 1.5 km nord-est de comună și la 12 km est de Arad, în lunca Mureșului, pe malul stâng al Muresului, în

locul numit “**Fântâna turcului**”. În anul 1183 a fost atestată documentar pentru prima dată, abația care avea Hramul Sfintei Fecioare Maria, pentru ca la sfârșitul secolului al XII-lea mănăstirea Bizere să funcționeze ca lăcas benedictin, ajungând sub patronaj regal.

În Evul Mediu, pe locul comunei de astăzi se aflau **satul Ker**, **mănăstirea catolică Bizere** și **cetatea Seud**, care în timpul ocupației otomane au dispărut. Localitatea Frumușeni a fost repopulată cu coloniști germani în anul 1766, cu 210 familii germane.

Comuna Frumușeni, localitate situată pe drumul județean nr. 682, prezintă mai multe obiective importante. În partea de nord-est se găsește "„Fântâna turcului”, în formă circulară, căptușită cu piatră. Langă fântână se văd urmele unei construcții străvechi, din cărămidă, lungă de cca 4 m și înaltă de 2 m, legate de fântână cu un mortar dur. Într-un sector de cca 8000 mp se găsesc urme de piatră șlefuită, aduse din altă parte (granit, gresie, porfir etc.) și urmele unui terasament.

Unii istorici consideră că aceste vestigii au aparținut cetății Sodi, atestată documentar în secolele XV-XVI. În apropiere de „Dealul Căprii”, unde s-au găsit urme dacice și feudale (sec. XII-XIII) este vechea albie a Mureșului, existentă până în secolul al XIX-lea. În perioada Evului Mediu erau în aceste părți un important vad și o vamă. La acest vad al Mureșului, în apropierea cetății, s-a desfășurat în iunie 1527 (după bătălia de la Mohacs) bătălia hotărâtoare între oștile rebele de români, maghiari și sârbi, conduse de mercenarul Iovan Nenada și armatele nobiliare maghiare. Trei zile, cele doua oști au stat față în față, nobilimea așteptând noi întăriri. Rebelii au atacat armata nobiliară având sorți de izbândă, dar sosirea unor noi trupe nemeșești de la Caransebeș, Lugoj și Hunedoara, superioare din punct de vedere numeric, a decis în favoarea nobililor această bătălie.

Nu este însa exclus ca cetatea amintită să se fi găsit de fapt pe dealul „Schanzberg”, situat la nord-vest de sat, având o diferență de nivel de 5 m față de câmpia înconjuratoare. Aici se pot distinge foarte bine șanțurile de odinioară, care străjuiau o construcție pătrată din pământ, bârne și piatră, cu laturile de cca 60 m. La colțuri se poate crede că existau bastioane. Săpăturile recente efectuate în acest loc, au scos la iveală obiecte de ceramică și vârfuri de suliță aparținând secolelor anterioare stăpânirii otomane care se păstrează actualmente în muzeul școlar.

Pe locul numit Hadă, pe malul stâng al Mureşului, între localitatea Fântânele şi Frumuşeni, a fost o **cetate nobiliară** amintită prima oară în anul 1479, când stăpânul ei, Job Garai, a vândut-o, împreună cu cele 15 aşezări care ţineau de ea, nobilului Nicolae Bánffy. În istoria acestei cetăţi se interferează faptele unor nobili de origine română. Cel dintâi este Dionisie de Mîtnic, castelan la 1484. Apoi, cetatea cu domeniul ei au fost transferate lui Ioan Ungur de Nădăştia. În anul 1500, cetatea avea un nou stăpân, din familia Ország. În 1506, regele Vladislav al II-lea recunoaşte drepturile lui Ioan şi Francisc Pethö Gersei, sub motivaţia că cetatea a fost luată cu forţă, înainte de vreme, de către familia Ungur. Anul indicat a fost ultimul în care cetatea a mai fost amintită. A fost distrusă la începutul secolului al XVI-lea, fiind demolată total în anii 1770-1771 .

În sat (la nr. 188) se găsește școala veche a cărei existență se poate atesta documentar înca din 1779. Actuala cladire ridicată în 1866, păstrează și clopotnița ce se afla în acel loc. Căminul cultural, odinioară han și stație de poștalion, găzduiește azi un mic muzeu cu numeroase piese, adunate de membrii cercului de istorie al școlii: materiale arheologice descoperite la Dealul Căprii, Schanzberg și Fântâna turcului, etc. provenite dintr-o perioadă începând cu secolul al VI-lea i.e.n.; obiecte etnografice (ceramică locală, obiecte casnice, mobilier etc); monede.

Centrul satului, azi prevăzut cu un frumos parc, a găzduit, la 26 martie 1909, o impozantă adunare a socialiștilor locali și a maselor din satele învecinate. Atelierele de împletit nuiele din Frumușeni realizau frumoase obiecte răspândite în toate colțurile României și în zeci de state ale lumii. Folosindu-se de experiența seculară, ca și de posibilitățile oferite

de materia primă special plantată și aclimatizată aici, răchita roșie hibridă, sute de muncitori se ocupau cu artizanatul, împletind cele mai variate coșuri și alte articole, în sute de modele.

Evoluţie demografică –

Frumușeni: 1828- 327 familii; 1851- 1340 locuitori; 1869-2210 persoane; 1880- 2103 suflete; 1890-2479 locuitori; 1900-2536 persoane; 1910- 2285 suflete.

Aluniş: 1828- 181 familii; 1851- 1058 locuitori; 1869- 1159 persoane; 1880- 1113 suflete; 1890- 1244 locuitori; 1900- 1280 persoane; 1910- 1255 suflete; 1922- 1255 locuitori.

Populația comunei Frumușeni: 2002 -2.506 locuitori; 2011- 2.543 de locuitori. Majoritatea locuitorilor sunt români (92,02%). Principalele minorități sunt următoarele: maghiari (2,63%) și germani (1,18%). Pentru 3,19% din populație, apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (88,2%), dar există și minorități de romano-catolici (3,89%) și penticostali (1,81%). Pentru 3,19% din populație, nu este cunoscută apartenența confesională

Biserica

Mănăstirea Bizere a funcționat la Frumușeni (comitatul Arad), fiind atestată pentru prima dată în anul 1183, inițial fiind un locaș de cult ortodox, ulterior devenind o mănăstire catolică, având hramul Sfintei Fecioare Maria, pentru ca la finele veacului al XII-lea să funcționeze ca lăcaș benedictin, aflat sub patronaj regal. Când apare în documentele scrise, mănăstirea Bizere era deja în funcțiune de câteva decenii și se bucura de privilegii regale importante legate de transportul și vama sării pe Mureş. În ceea ce privește localizarea, așezământul monahal de la Bizere se afla pe valea Mureșului, pe o insulă numită Insula Mănăstirii. În secolul al XIII-lea mănăstirea, cu 32 de călugări, avea un venit anual de 4000 de bolovani de sare. Documentele care se referă la mănăstirea Bizere, din anii 1211 și 1230, se leagă de aceeași problemă a transportului sării pe apă, controlat parțial de mănăstire. Corăbiile aveau dreptul să facă trei trasnporturi nevămuite. În 1235, episcopul catolic al Cenadului a atacat mănăstirea Bizere, cu o ceată înarmată, spărgându-i porțile, eveniment care a ajuns cunoscut la curia papală. Abatele mănăstirii a fost închis, împreună cu monahii supraviețuitori atacului. Episcopul de Cenad a instalat un nou abate la Bizere, dar intervenția papei a aplanat provizoriu conflictul, readucându-l la conducere pe vechiul abate.

Marile atacuri tătare și cumane din secolul al XIII-lea, chiar dacă nu au afectat direct locașul monahal, au prejudiat starea așezărilor, populația, activitatea agricolă și cererea de bunuri pe caare mănăstirea putea să le pună în circulație comercială, calitatea și cantitatea donațiilor curente. În prima jumătate a veacului al XIV-lea, nu se observă semne de redresare a situației mănăstirii Bizere. În anii 1321 și 1341 sunt pomeniți abații Iacob și Mihail, aflați în litigiu pentru niște pământuri cu familia nobiliară vecină Posa de Zer. În anul 1337, mănăstirea Bizere se confruntă cu o altă conjunctură dificilă. Folosindu-se probabil și de situația în care mănăstirea nu mai avea călugări, uzurpatorul Ștefan, care nu deținea nici măcar calitatea de preot mirean, administra moșiile mănăstirii în benficiul său direct. O cercetare ordonată atunci și înfăptuită de către alți abați benedictini, a reușit să readucă lucrurile în ordine, în 1342 fiind stabilit cuantumul cheltuielilor care au fost făcute pentru măsurile recuperatorii. În a doua jumătate a veacului al XIV-lea și în secolul al XV-lea sunt menționații abații de la Bizere, Nicolae (1385-1388), Briciu (1400-1402), Ladislau (anterior anului 1423), Blasiu, fiul lui Emeric (după 1423 până în 1428 cel puțin), Paul (anterior anului 1448).

În anul 1423 mănăstirea benedictină de la Bizere avea doar un călugăr și postul de abate era vacant. Ultimul abate al mănăstirii Bizere în veacul al XV-lea a fost Anton(1471). La începutul secolului al XVI-lea, mănăstirea Bizere traversează o criză profundă, absența abaților fiind suplinită în anul 1507 de un guvernator, Mihail, canonic și arhidiacon de Arad, la 1522 fiind pomenit ultimul abate de Bizere care pare să mai fi rezidat în mănăstire. Problemele generale ale ordinului benedictin din care făcea parte, îndeosebi lipsa călugărilor

și vacanța postului de abate, ca și uzurpările de bunuri, au afectat dramatic mănăstirea Bizere, dar s-au adăugat, spre final și probleme mai grave, cauzate de conflictele militare din zonă. Abația de la Bizere și-a încheiat activitatea, ca multe dintre mănăstirile ordinului benedictin, în contextul tulbure al evenimentelor de după anul 1526, cu pătrunderea turcilor și victoria acestora la Mohacs. În anul 1557, mănăstirea Bizere nu mai era funcțională, atestările ulterioare, până în epoca modernă, fiind legate doar de simple titluri onorifice acordate unor persoane bisericești.

Biserica Ortodoxă

Lângă „Schanzberg", o denumire locală, s-a menținut amintirea unui vechi sat românesc, care a căzut victimă la mijlocul secolului al XVIII-lea vitregiei stăpânirii habsburgice. Prin colonizarea satului cu populație germană, în deceniul al șaptelea al secolului al XVIII-lea, locuitorii români au fost mutați în Toracul- Mic din Banatul Sârbesc. În anul 1774 satul era populat în întregime cu populație germană. Odată cu venirea populației germane dispare și parohia ortodoxă română. După al doilea război mondial, în Frumușeni au fost colonizate mai multe familii de români din Apuseni. Cu această ocazie a fost reîființată și parohia ortodoxă română. Încă de la început slujbele religioase se țineau într-o capelă amenajată într-o casă. Dupa 1989 enoriașii își edifică o biserică din cărămidă, cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh", sfințită în 1997 de Î.P.S. dr. Timotei Seviciu episcopul Aradului.

Învățământ

Școala Generală Frumușeni este locul în care învață copiii din localitate, până la clasa a VIII-a. În Aluniș funcționează o Grădiniță cu program normal.

Personalităţi -

Economie – unităţi economice, comerţ, îndeletniciri tradiţionale, etc.

La donațiile regale, precum cele privind procurarea și valorificarea sării și la scutiri de taxe pentru domeniile abației s-au referit probabil cele 3 scrisori privilegiale pomenite în 3 septembrie 1236, despre care se reclama că au fost sustrase din mănăstirea Bizere de către oamenii episcopului de Cenad și de canonici din același loc. Abația Bizere avea venituri și din vama de pe Mureș. Săpăturile arheologice din anul 2007 au dezvăluit, în zona sud-vestică din exteriorul claustrului abației Bizere, nu departe de locul în care funcționa bucătătria, o clădire din lemn și un depozit (cu aparențele unui grânar), rămășițele unui cuptor pentru coacerea pâinii, din cărămidă cu formă uşor elipsoidală, care la interior aveau axele de 1,85 metri (nord-sud) și 1,65 metri (est – vest). În afara traseului de cărămidă legată cu lut, de la cuptor s-a mai conservat, în interior, o crustă de pământ ars la roșu, de 1-3 centrimetri, cu numeroase fisuri, dar fără amprente care să indice vreun suport de vas sau o altă amenajare specială a vetrei. Crusta s-a prelungit în dreptul deschiderii fără a ieși prea mult în exterior. Sub crustă, arheologii au descoperit un strat ceva mai gros, de 5-7 centrimetri, de pământ ars, în care s-au descoperit fragmente ceramice de proveniență arpadiană, provenind de la vase –borcan de factură comună, dar și câteva fragmente de oase animale. Covorul de fragmente ceramice avea rolul să sporească capacitatea de conservare a căldurii. Cuptorul avea o formă ovoidală, pereții săi neavând elemente suplimentare de întărire iar instalația era independentă și nu atașată unui perete. Ca protecţie pe vreme ploioasă, cuptorul a avut probabil deasupra un acoperiş uşor, din lemn, sprijinit pe stâlpi aflați la oarecare distanță de perimetrul de cercetare.

În veacul al XIX-lea, în Frumușeni a funcționat o breaslă cuprinzând meșteșugarii din sat. În ultimii ani în Frumușeni s-a dezvoltat o zonă industrială, oferind locuri de muncă la nivel local.

Turism şi agroturism – potenţialul turistic al localităţii

Biserica Ortodoxă din satul Frumușeni

Biserica Romano-Catolică Frumușani a fost construită în jurul anului 1825 de comunitatea germană aflată aici iar în anul 2007 a fost renovată. Acest lăcaș de cult este costruită în stil baroc și poartă hramul Sf. Arhanghel Mihail și Sfânta Ioana

Mănăstirea „Bizerre” din Frumușeni este un Situl arheologic aflat la 1.5 km nord-est de localitatea Frumuşeni şi la 12 km est de Arad, în lunca Muresului.În anul 1183 a fost atestată pentru prima dată abația care avea Hramul Sfintei Fecioare Maria, pentru ca la sfârșitul secolului al XII-lea mănăstirea Bizere să funcționeze ca lăcaș benedictin, aflat intrând sub patronaj regal. Abația controla transportul de sare pe râul Mures din acea perioadă..

Monumentul Eroilor din Frumușeni

Lacul Frumușeni

Case germane construite în secolul al XVIII-lea, satul Aluniş.

Satul Aluniş

Satul Aluniş este sat aparţinător comunei Frumuşeni, cunoscut sub denumirea Traunau, după vechile consemnări Satul este situat pe malul stâng al râului Mureş, la o distanță de 20 km de Arad. Satul a luat fiinţă în anul 1785, când peste 100 de familii de nemţi au fost chemaţi să lucreze aceste pământuri şi mai apoi au fost împroprietăriţi.

Cât despre un trecut românesc în acest sat nu ptem vorbi decât după cel de-al doilea război mondial, deși în anii 80 s-au descoperit ruinele unei foste mănăstiri bizantine de la care se păstrează hramul bisericilor ortodoxe și catolice *Nașterea Maicii Domnului.* În anul 1946 au fost colonizate mai multe familii de români din părţile Hălmagiului, iar în anul 1947 s-a înființat parohia ortodoxă sub conducerea preotului Traian Rusu venit de la parohia ortodoxă Zăbrani.

Biserica Ortodoxă din Aluniş

La începutul formării comunității ortodoxe slujbele religioase s-au săvârșit într-o capelă amenajată în clădirea fostei școli confesionale. Începând cu 1 august 1947 este numit preot paroh, părintele Pantelimon Calancea, având un număr de 165 de familii de români ortodocși. Acesta păstorește comunitatea până în anul 1972, retrăgându-se la pensie, fiind înlocuit de preotul Traian Sirca, care a fost transferat de la parohia Susani- Sebiş. Preotul Dan Mândra, din anul 1998 este ctitorul actualei biserici parohiale.

Biserica a fost ridicată între anii 2001- 2008, pe fundația fostei capele ortodoxe, fiind construită în formă de navă din cărămidă și acoperită cu tablă zincată. Palnul a fost întocmit de arhitectul Prof. Dr. Gheorghiu Teodor, iar lucrările au fost coordonate de arhitectul Mircea Șerb și executate de o echipă de meșteri condusă de Ioan Hoimorogan. Pictura în tehnica frescă este executată de pictorul Constantin Popescu din Rădăuți. Iconostasul din lemn de tei a fost executat la firma SC VLAȘ SRL Arad. Clopotele au fost turnate la București în timpul păstoririi părintelui Sirca Traian.

Construcția, pictarea și dotarea bisericii cu cele necesare desfăşurării cultului divin public s-au făcut prin donațiile credincioșilor, precum și cu sprijinul Secretariatul de Stat pentru Culte, a Consiliului Județean Arad și a Consiliului Local Frumușeni, toate cheltuielile însumând suma de peste 150.000 euro. Biserica a fost târnosită la data de 15 noiembrie 2009 de către Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Dr. Timotei Seviciu încojurat de un sobor de preoți și diaconi.

Localități dispărute în hotarul comunei

Bizere

Bizere a fost în Evul Mediu și numele unui sat care plătea, în prima jumătate a veacului al XIV-lea, dijma papală. Satul Bizere, dispărut în veacul al XVI-lea, aparținând domeniului mănăstirii benedictine cu același nume, cel mai probabil a existat pe prima terasă de la sud de insula mănăstirii, unde săpăturile arheologice au identificat o serie de rămășițe materiale (ceramică, monede, resturi de piatră și cărărmidă de construcție, chiar oseminte umane) datând din secolele XII - XIII. Un alt sat care a aparţinut sigur abației Bizere a fost Suptal, pomenit documentar în 1234.

Satul Bizere a dispărut la mijlocul veacului al XVI-lea.

Ker- *Keer, Kiskér, Nagykér*

Este menționat pentru prima dată în 1131. În 1325 satul Ker era în posesia familiilor nobiliare Fekete, Szeri Pósa și a capitlului catolic din Arad. Între 1332-1337 documentele îl menționează ca preot catolic în Ker pe Lőrincz. Localitatea este consemnată în acte din anii 1339, 1344, 1360, 1400 și 1405. În 1448 satul Ker făcea parte din domeniul nobiliar stăpânit de Iancu de Hunedoara. În 1463 satul Ker era stăpânit de familia nobiliară Széri Pósa iar în 1471 făcea parte din domeniul capitlului catolic al Aradului. În anul 1487 satul Ker era integrat domeniului cetății Șoimoș. Între 1552-1563 în satul Ker erau 3 sesii iobăgești aflate în posesia capitlului din Arad. În 1564 satul Ker era menționat ca *deserta*, adică era pustiu. În 1723 era menționat ca nepopulat pe harta lui Mercy.

Seudy – *Zewdy, Zeud, Sződ – cetate*

Cetatea Seudy este menționată pentru prima dată în 1080. Localitatea cu același nume apare în mai multe documente din 1214, 1311, 1341, 1390, 1392, 1400, 1401, 1402, 1405, 1406, 1407, 1409, 1410, 1411, 1418, 1428 și 1438. În anii 1333-1335 este pomenit preotul catolic din Seudy, Gergely. În 1471-1472 este consemnat ”*castellum Seudy*”, cetatea Seudy. Între 1472-1479 localitatea Seudy eset evidențiată în mai multe acte ca având statutul de târg. În 1479 așezarea și cetatea aparțineau domeniului nobiliar Bánffy iar în 1500 se aflau în posesia domeniului Guthi Ország. În 1484-1485 castelanul cetății Seudy era Dienes, cetatea aparținând domeniului Muthnoky. În 1515 satul și cetatea Seudy erau în proprietatea familiei nobiliare Bánffy. Între 1561-1564 în localitatea Seudy se aflau 4 sesii iobăgești aflate în posesia nobililor Mágochy, Máchalaky, Pethő și Kazkffy. Este pomenită pentru ultima dată în anul 1667 după care dispare.

Bibliografie

Izvoare:

****Documente privind istoria României***,** Seria C, Transilvania,vol. I (1075-1250), București, 1950.

****Documente privind istoria României*, Seria C, veac XIV, vol. IV, București, 1953.

Lucrări speciale:

Barbu, Mircea, *Civilizația traco-dacică*, în ****Arad monografia orașului de la începuturi până în 1989*, Editura Nigredo, Arad, 1999.

Burnichioiu Ileana, Rusu, Adrian Andrei, *Mozaicurile medievale de la Bizere*, ediție trilingvă, Editura Mega, Cluj –Napoca, 2006.

Burnichioiu, Ileana, *Privilegii, posesiuni, venituri*, în Adrian Andrei Rusu, Ileana Burnichioiu (editori), *Mănăstirea Bizere*, vol. I, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Mega, Cluj – Napoca, 2011.

Burnichioiu, Ileana, *Ruinele mănăstirii Bizere. Cercetări vechi și noi*, în Adrian Andrei Rusu, Ileana Burnichioiu (editori), *Mănăstirea Bizere*, vol. I, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Mega, Cluj – Napoca, 2011.

Ghinea, Dan, *Enciclopedia geografică a României*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2000.

Rusu, Adrian Andrei, *Benedictinii de pe Insula Mănăstirii,* în Adrian Andrei Rusu, Ileana Burnichioiu (editori), *Mănăstirea Bizere*, vol. I, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Mega, Cluj – Napoca, 2011.

Rusu, Adrian Andrei, *Cuptorul de pâine*, în Adrian Andrei Rusu, Ileana Burnichioiu (editori), *Mănăstirea Bizere*, vol. I, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Mega, Cluj – Napoca, 2011.

Vesa, Pavel, *Episcopia Aradului, Istorie. Cultură. Mentalități*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006.

drd. **Paul Krizner**